

СЪЗДАВАНЕТО НА БЪЛГАРСКИЯ МЛАДЕЖКИ ЗЕМЕДЕЛСКИ СЪЮЗ

Велико Лечев

Българският младежки земеделски съюз /БМЗС/ просъществува със свое място и облик в родната ни история. Изследователският интерес към него е траен, тъй като в редовете му израстват много предани на земеделското движение млади кадри, които участвуват дейно в политическите борби. Повече са изследванията, посветени на идейно-политическото и организационно развитие на БМЗС след 9 юни 1923 г. Що се отнася до учредяването и дейността му по време на самостоятелното управление на БЗНС /20 май 1920 - 9 юни 1923 г./, все още липсват самостоятелни проучвания.¹

Разбира се, в рамките на една статия не е възможно да се осветлят всички аспекти от дейността на БМЗС през посочения период от време. Затова целта, която си поставяме тук, е да проследим процеса на неговото създаване, започнал в края на май 1921 г. и завършил с учредителния му конгрес, проведен на 25-27 септември с. г.

* * *

След края на Първата световна война политическите партии в България започват целенасочена дейност за спечелване на влияние сред младежта. В условията на икономическата разруха левите партии имат големи шансове за успех: през юли 1921 г. е учреден Съюзът на социалдемократическата младеж /ССМ/ при БРСДП /о/; възстановява дейността си и Българският комунистически младежки съюз /БКМС/ при БКП /т.с./.

През май 1921 г. свой младежки съюз образува Обединената народнопрогресивна партия /ОбНПП/, а Демократическата партия /ДП/, Национал-libералната партия /НЛП/ и Радикалната партия /РП/ започват да изграждат младежки групи при местните партийни организации.² Посредством привличането на младежта политическите партии се стремят да издигнат своя социален престиж и да увеличат шансовете си за завоюване на политическата власт.

За разлика от партиите, обвинявани за двете национални катастрофи, БЗНС запазва своята притегателна сила. През 1920 - 1921 г. в местните дружби се записват около 10 хил. нови членове, а в навечерието на XVI земеделски конгрес /12-16 февруари 1921 г./ в съюза членуват общо 87 133 души. Конгресът не посочва каква част от членската маса са млади хора. Но очевидно и в БЗНС е налице тенденция към нарастване на относителната тежест на младежкия елемент. Основание за тази констатация ни дава изказването на един от бъдещите лидери на БМЗС Цв. Аврамов, който от името на младите делегати настоява за борба против монархията и лично

срещу цар Борис III. Независимо от това, че изказването не получава подкрепа от делегатите, все пак то е показателно за стремежа на младите членове на БЗНС към политическа изява.³

Конгресът не приема решения за образуване на младежки групи не само поради засиления приток на нови членове в БЗНС, но и поради факта, че младите земеделци смятат за по-престижно да членуват в местните дружби. В резултат на това Земеделският съюз изостава от останалите политически партии, които с помощта на своите студентски групи успяват да спечелят известно влияние сред младежта.

БЗНС не успява да възстанови студентската си група, образувана през 1909 г., тъй като през октомври 1920 г. неговото правителство прави допълнения към Закона за народното просвещение, чието практическо приложение довежда до намаляване на броя на приеманите студенти в Софийския университет и до увеличаване на семестриалните такси. В знак на протест, студентите-членове на останалите политически партии пречат на своите колеги земеделци да подновят дейността на своята група.⁴

Изоставането на БЗНС в работата сред младежта започва да се чувства по-осезателно през пролетта на 1921 г. Тогава младежките групи на ДП и БКП /т.с./ в Ловешко и Търновско успяват да осуетят събрания на местните дружби. Силни са антиземеделските настроения и в изграждащите се младежки поделения на останалите политически партии.

В такава обстановка младежите от земеделската дружба в Харманли образуват своя група. Не е известно какви са конкретните причини за образуването на групата, но вероятно те се коренят в активната антиправителствена дейност, която извършват младите членове на ОбНПП в града. Учредителният конгрес на Младежкия съюз при тази партия /8-10 май 1921 г./ и острите нападки, отправени от делегатите против земеделското правителство, предопределят търсенето на ефикасни мерки за противодействие. Първоначално с предприемане на такива мерки се ангажира редакционният екип на в. "Земеделско знаме". "Старите вълци потриват ръце - се казва в публикуваната във връзка с това статия във вестника - гледайки своите синове да перат греховете на бащите си."⁵

Негативна е оценката на земеделския официоз и за Третия комсомолски конгрес, поставил задачата за привличане на трудовата селска младеж в БКМС.

На очертаващата се належаща необходимост от противопоставяне на младежките поделения на опозиционните политически партии обръща специално внимание лидерът на БЗНС Ал. Стамболийски. На 30 май 1921 г. той публикува "Обръщение" към членовете на съюза, в което посочва, че трябва да се обмисли сериозно идеята за организиране на младежта.

Шест дни по-късно Постоянното присъствие /ПП/ на БЗНС изпраща позив до своите окръжни и околийски настоятелства, в който се настоява до 20 юни с. г. да бъде създадена необходимата предварителна организация за образуване на младежки групи. За отговорник на

организационната кампания е избран членът на ПП Ив. Бояджиев, на когото се възлага до 27 септември 1921 г. да подготви конгреса на БМЗС.

Организационната кампания се развива успешно независимо от това, че започва през активния земеделски сезон. В нея се включват членовете на образуваните в началото на юни 1921 г. младежки групи в Плевен, Враца, Пловдив и Стара Загора. Активната им пропаганда сред селската младеж е оценена високо от ПП на БЗНС.

В същата насока работи и харманлийската група. По нейна инициатива са създадени групи в селата Фердинандово, Лешниково и Медникарово. Успехите на младите земеделци от Харманли се дължат на изградения от тях агитаторски институт.

Резултатна е дейността на младите членове на БЗНС от Ловеч. Давайки си ясна сметка за силната конкуренция на БКМС, те решават да направят всичко възможно, "за да не остане нито един син на земеделец при комунистите"⁶. Образоването на групите в с. Ябланица, с. Славщица и с. Ковачево е показателно за доброто начало на организационната кампания в Ловешко.

Други от новообразуваните групи - в с. Угърчин /Плевенско/ и с. Скравена /Орханийско/ - правят изявления, че ще предприемат конкретни мерки за неутрализиране на евентуалното противодействие от страна на младежките поделения на десните политически партии. Тези изявления са декларативни, тъй като не са реализирани практически.

В организационната кампания се включват и някои "стари" съюзни членове. Но участието им в нея е характерно само за отделни райони - Тетевенско и Провадийско - и няма съществено значение за изграждането на младежкото земеделско движение. Като цяло, образоването на първите групи е резултат от активната и целенасочена дейност на младите членове на местните дружби.

Прави впечатление, че във Варненско, където земеделското движение има изградени традиции, учредяването на младежките групи се извършва с по-бавни темпове. По всяка вероятност това се дължи на посоченото по-горе предпочитание на младите съюзни членове да членуват в местните дружби.

Значението на посочените недостатъци не би следвало да се надценява, тъй като за по-малко от два месеца са образувани около 100 младежки групи - резултат, който не е постигала нито една от политическите партии за такъв кратък период от време. Тези успехи се дължат на голямата популярност на БЗНС в страната, както и на готовността на младите партийни кадри да работят за образуване на свой съюз.

Бързото разрастване на младежкото земеделско движение се разисква на съюзната конференция, проведена от 31 юли до 2 август 1921 г. В контекста на изказаните съображения от народния представител Сп. Дупаринов и някои представители на окръжни дружби за поставяне на по-високи критерии спрямо организационната дейност следва да се разглеждат и отправените препоръки относно бъдещата работа в младежките среди.

Според решението на конференцията, пряка отговорност за тази дейност трябва да носят местните дружби, които се задължават да образуват свои младежки групи, съставени от млади хора на възраст до 25 г. Свикването на учредителен конгрес на БМЗС, както и изработването на съюзния устав се възлага на ПП на БЗНС.

Решенията на конференцията създават предпоставки за координиране действията на отделните младежки групи. Освен това тя възлага конкретни отговорности на местните дружби, като по този начин ги ангажира по-тясно с предстоящото учредяване на БМЗС.

В дейността, свързана с предстоящото образуване на БМЗС, се включва и членът на ПП на БЗНС Кр. Попов, който е натоварен да съгласува проявите на отделните групи. Необходимостта от съгласуване на действията се налага поради стремежа на някои от младите земеделци да участват в политическите борби. Отчитайки тези настроения, Кр. Попов публикува във в. "Земеделско знаме" статията "Нашето младежко движение". В нея отправя персонални нападки срещу проф. В. Ганев, установил тесни връзки с членовете на Младежкия съюз при ОБНПП. Всъщност, Кр. Попов съзнава, че новосъздадените младежки групи нямат нужната готовност да участват пълноценно в политическите борби. Но дотолкова, доколкото е солидарен с постепенно създаващата се нагласа у някои техни членове в Софийско, Варненско и Белослатинско за противопоставяне на опозицията, ги насърчава.

Организационната кампания, предшествуваша учредяването на БМЗС, завършва към края на септември 1921 г. Образувани са около 300 младежки групи - резултат, който е показателен за популярността на идеята за създаване на съюза. Най-голям е техният брой в Софийско, Плевенско, Ловешко, Търновско, Пазарджишко и Варненско.

На 21 август 1921 г. е образувана софийската младежка земеделска група. Младите земеделци, подпомагани от председателя на столичната дружба П. Грозданов, започват активна дейност за спечелване на свои привърженици, но не се ангажират с ръководни функции спрямо групите от провинцията. В сравнение с останалите политически партии, БЗНС не натоварва своята столична младежка секция с такива функции, най-вероятно поради нейната неголяма численост и невъзможността и да изпълни подобна задача.

Постигнатите резултати дават основание на ПП на БЗНС да свика учредителния конгрес на своя младежки съюз. Във връзка с това в. "Земеделско знаме" отпечатва статията "Младежкия конгрес", в която се отбелязва, че БМЗС ще бъде "далеч от партизанските ежби на комунистическите и обединистките групи и ще издигне на своето знаме любовта към природата, просветата и физическия труд"⁷.

Седмица преди конгреса е публикуван проектоуставът на БМЗС. За разлика от останалите младежки съюзи, в проектоустава липсва категорична регламентация относно обвързването на младите земеделци с политическата дейност на БЗНС. Това се вижда от глава първа, в която съюзът се определя

като културна, просветна и икономическа организация. Това определение противоречи до известна степен на съдържанието на глава втора. В нея се посочва, че основните цели на БМЗС, успоредно с просветата, културното и икономическото възпитание на земеделската младеж, се свеждат до "най-зорко охраняване на интересите на земеделското съсловие от посегателството на чуждите на него елементи".⁸

Съдържателните различия между първа и втора глава се определят от липсата на единство сред младите земеделци за характера на съюза. Липсата на единство се проявява с особена сила по-късно, по време на учредителния конгрес.

Все пак проектоуставът ни дава повече доказателства за културно-просветната си насоченост, тъй като определя изграждането на БМЗС като авторитетна и силна организация в зависимост от разпространението на полезни знания, образуването на читалища, народни училища и прочие /глава трета/.

Проектоуставът урежда приемането на съюзни членове. В БМЗС могат да се записват младежи от 14 до 25 годишна възраст, които са синове на лица, занимаващи се със земеделие, или с дейности, свързани със земеделието. Такова ограничение не съществува в нито един от младежките съюзи и организации на политическите партии. То е показателно, че БМЗС се изгражда на съсловен принцип.

Необходимият минимум за образуване на младежка земеделска група, според проектоустава, се определя на 10 души-членове. От своя страна, отделните групи се управляват от настоятелста, състоящи се от председател, секретар и двама съветници.

От съществена важност за организационното изграждане на БМЗС е глава шеста, която регламентира статута на околийските младежки групи. Те обединяват всички групи от съответната околия и имат за задача да направляват, контролират и подпомагат тяхната дейност.

Върховен управителен орган на БМЗС е конгресът, който се свиква всяка година на 27 септември /Кръстовден/. Между конгресите съюзът се ръководи от Управителен съвет /УС/. В УС влиза по право един член на съюза от всеки окръг. Съветът свиква своите заседания веднъж годишно, или извънредно по искане на съюзните членове. За изпълнението на решенията на конгреса и УС отговаря ПП, състоящо се от: секретар, редактор на съюзния печатен орган и касиер. За да бъде упражняван ефикасен контрол върху ръководните органи, проектоуставът предвижда учредителният конгрес да избере Контролна комисия, чиито членове се задължават да ревизират дейността на касиера два пъти годишно.

Обсъждането на проектоустава заема важно място в работата на учредителния конгрес, проведен на 25-27 септември 1921 г. Преди да се заемат с това, 500-те делегати са поздравени от: Ц. Бакалов - министър на обществените сгради, пътищата, съобщенията и благоустройството; Ст. Калчев - член на ПП на БЗНС и Хр. Манолов - от името на земеделската

парламентарна група. Поздравителни телеграми изпращат Ал. Стамболийски и Сп. Дупаринев, дарили на БМЗС 6 000 лв.

Деловата работа на конгреса започва с реч на Кр. Попов, който заявява, че вместо с политика членовете на съюза трябва да работят повече за повишаване на собственото си образование и за популяризиране на идеите за сдружаване на младите земеделци. Аналогични изказвания правят Цв. Аврамов, Ст. Калчев и редица представители на младежки групи от провинцията.

Противоположно е становището на министъра на просвещението Ст. Омарчевски. Предвид нарастващата поляризация в обществото, той смята, че БМЗС трябва да участва активно в политическите борби и по този начин да подпомага земеделското правителство в борбата против опозицията. Ст. Омарчевски е подкрепен само от двама делегати - Станчев и Живанов. Следователно, идеята на министъра на просвещението не се радва на популярност. За това свидетелства и последвалото гласуване на проектоустава, което утвърждава постановката в глава първа - БМЗС да се изгради като "културно-просветна и икономическа организация, а не като политическа"⁹.

Взетото решение за изграждане на съюза като културно-просветна и икономическа организация ни дава основание да смятаме, че мнозинството от младите земеделци нямат нужната нагласа за активно участие във водещите се ожесточени политически борби в страната. От другата страна, отчитайки младостта и политическата неопитност на членовете на БМЗС, присъстващите на конгреса ръководни дейци на БЗНС, с изключение на Ст. Омарчевски, подкрепят това решение. Но впоследствие политическата неангажираност на БМЗС се оказва относителна главно поради това, че той е поделение на управляващата партия и участва в борбата против опозицията.

След приключване на дебатите по устава, делегатите провеждат манифестация до местността "Овча купел" край столицата, където се отслужва панихида на гроба на загиналите във Войнишкото въстание през 1918 г. Речи произнасят д-р Р. Даскалов и Н. Атанасов, които заедно с високата оценка на героизма на участниците във въстанието, отправят остри нападки към виновниците за двете национални катастрофи.

След завършване на манифестацията, делегатите на конгреса избират УС на БМЗС от 15 души. За членове на ПП са избрани: Ст. Цанов - секретар; Н. Захариев - касиер; Цв. Аврамов - главен редактор на съюзния печатен орган в "Младежко знаме".

Младежките поделения на опозиционните политически партии посрещат враждебно учредяването на БМЗС. Те смятат, че широката популярност на земеделското движение дава големи предимства на съюза. Най-остри нападки отправя ПП на Младежкия съюз при ОбНПП, което е на мнение, че с образуването на БМЗС шансовете на земеделското правителство за успешна борба против опозицията се увеличават.

Решенията на младежкия земеделски конгрес са критикувани и от лидерите на БКМС. Те смятат, че бъдещата дейност на БМЗС ще създаде непреодолими пречки за утвърждаването на комсомола като "единствен и господстващ съюз на трудещата се младеж"¹⁰.

Изразените опасения от политическите противници на БМЗС са основателни, тъй като до 9 юни 1923 г. той е най-силният и влиятелен младежки съюз в страната.

* * *

Образуването на БМЗС е важно събитие в историята на младежкото земеделско движение в България. Свикването на учредителния конгрес на съюза става възможно благодарение на положените усилия от ПП на БЗНС и младите членове на местните дружби. Кратката, но резултатна организационна кампания, предшествуваща конгреса, е показателна за големите потенциални възможности на Земеделския съюз за спечелване на влияние сред младежта.

В БМЗС израстват множество млади кадри, които развиват активна дейност за издигане на авторитета и социалния престиж на земеделското движение. С образуването на съюза се поставя началото на тази дейност, допринесла в бъдеще за нарастване на ролята на неговите членове в обществено-политическия живот на страната.

БЕЛЕЖКИ

¹ *Poppetrov, M.* Die Geschichte der Bulgarischen Bauerpartei von ihrer Grundung bis zum Ende des Zweiten Weltkrieges in der bulgarischen Historiographie (1979 - 1989). - Bulgarian Historical Review, 1991, № 3, S. 88.

² ЦДИА, ф. 1157, оп. 1, а. е. 92, л. 7-8; Независимост, бр. 49, 2 март 1921; бр. 88, 19 апр. 1921; Пряпорец, бр. 105, 19 май 1921; Радикал, бр. 229, 19 окт. 1921; бр. 230, 20 окт. 1921.

³ *Петрова, Д.* Самостоятелното управление на БЗНС /1920 - 1923/. С., 1988, с. 185.

⁴ ЦДИА, ф. 950, оп. 1, а. е. 1, л. 2; НА на БАН, сб. IV, а. е. 194, л. 145.

⁵ Земеделско знаме, бр. 30, 14 май 1921.

⁶ Пак там, бр. 40, 11 юни 1921.

⁷ Пак там, бр. 79, 17 септ. 1921.

⁸ Пак там, бр. 81, 21 септ. 1921.

⁹ Младежко знаме, бр. 2, 23 окт. 1921.

¹⁰ *Мичев Д., Тончев Й.* СРСДМ, БКМС и РМС в резолюции и решения на конгресите и конференциите /1912 - 1949/. С., 1961, 25-29.